II

Cele d'intaiu oranduieli bisericesti in partile noastre

Pana la Constantin - cel- Mare, care, printr'un sir de masuri, luate cu un deosebit simt politic, ajunse a da Imperiului o forma religioasa crestina, nu putea fi vorba de Dunare, unde implantarea crestinismului era mai noua, de asezarea unei ierarhii a legii care lupta cu toata puterea hotaratoare a oficialitatii. Crestinism fara episcopi canonici a fost cu putinta aici si peste o mie de ani de la aceste tmpuri intunecoase, deci cu atat mai mult atuncea; religie prinsa de la o bucata de vreme in forme stricte si sfinte, imutabile si eterne, el a putut trai, in anume locuri si imprejurari, pana forte tarziu si fara ele. Darul hirotoniei, "punerii mainilor" asupra preotilor si darul sfintirii lacasurilor sfinte - sarcina cercetarii lor are mai putina insemnatate si se lasa deseori la o parte - le exercitau atunci preoti mai batrani si singurateci, calugari vestiti pentru evlavia lor. In acest timp, de altminterea, episcopii, al caror nume e nou - cei vechi ziceau *piscup* si slavoneste, *Vladica*, "stapan" -, se alegeau, cum se stie, de cetatenii unui oras, de poporanii unei biserici, si ei puteau fi ridicati oricand din randurile mirenilor, fara a fi sfintiti macar in forme canonice reale.

Astfel de pastori sufletesti au fost, neaparat, din cele mai departate timpuri, in orasele vecine cu noi, care s'au mai pastrat dupa retragerea dregatorilor si a legiunilor din Dacia, adeca in orasele de la Mare si cele de la Dunare, ceia ce inseamna de pa malul drept al acestei ape. Ei nu par sa fi existat insa la venirea in partile noastre a Gotilor, cari erau inca, in clipa navalirii, pagani, de si episcopul Teofil al "Gotilor" iea parte la sinodul ecumenic din 325. Gotii aveau insa in mijlocul lor un mare numar de robi luati in cursul expeditiilor pradalnice pe care le faceau pe Mare in Asia Mica, provincie crestina clasica. Dintre acestia s'a ridicat Ulfila, care a dat barbarilor crestinismul arian, eretic fata de hotaririle sinoadelor chemate, patronate si presidate de Imparati. Pentru ai sai Ulfila, care a tradus Biblia in limba gotica si a intemeiat astfel literatura germana, e un om mare. Pentru noi si alcatuirile noastre bisericesti el are insa numai insemnatatea ca a stramutat la arianism pe cea mai mare parte din crestinii, fara deosebire de natie, cari locuiau in partile dunarene. Pe urma lui gasim in marea cetate a Durostolului, Drastorul scriitorilor nostri mai vechi si Silistra de astazi, un episcop arian, de origine latina insa, cum il arata numele, pe Auxentius; el a scris si viata lui Ulfila care l-a invatat si I-a dat si darul episcopal.

Arianismul dunarean si balcanic, sprijinit de puterea Gotilor, al caror partid pagan, represintat prin Atanaric judele, prigonitor de crestini - atunci se pomenesc pe pamantul nostru mucenici, ca Sava si Nichita, cu nume latino-grecesti-, a durat cat si aceasta stapanire. Cu Alaric, Gotii de Apus sau Visigotii s'au stramutat, fara a lasa urme de niciun fel, in Italia; tot asa au facut apoi si Ostrogotii, supt regele Teodoric, care statuse un timp, in tineretea sa, la Novae, Sistovul din zilele noastre, patria mucenicului Lupus, unde, iarasi, a fost, neaparat, si un al doilea episcop arian, pe langa cel din

Durostor, si unul si altul fiind pentru amandoua malurile Dunarii. La anul 500 arianismul isi incheiase stapanirea in aceste Tinuturi.

Imperiul insa nu putea sa stapaneasca de fapt in asemenea departate parti de margine, si astfel era si domn in ale lumii episcopul, mai mult sau mai putin ortodox acuma, si in stare sa mearga la sinoadele din orasele mari ale Rasaritului, unde se hotaria, dupa placul Imparatilor schimbatori, normele credintii. Ce traiu duceau astfel de episcopi de la hotare stim dupa Viata Sf. Severin, care a pastorit in Panonia, cu putin timp inainte de caderea Romei supt Odoacru, regele herut. El are grija orasului, care e in adevar *al sau*, supt toate raporturile; chiama poporul, il judeca, il pedepseste, ii da sfaturi politice; scrie catre regele barbar vecin, il spovedeste, il lecuieste, il face sa respecte legea crestina, in care acesta nu crede; dar mai ales, pe langa atatea dovezi de intelepciune, face minuni si imparte preziceri, pentru toti si pentru toate. Prin el se mai tine in astfel de locuri amenintate ceva din gospodaria, din pacea, din limba, din cultura Romei, izgonita ca stapanire de catre barbari, cari, ei, nu stiu sa stapaneasca, ci numai sa stoarca si sa apese in vechi forme naïve si crude.

Ca si in Naissus, margus si Viminacium din regiunea sarbeasca, in Sirmium si Singidunum de la sava si Drava, in Serdica, Sofia si Odessos-Varna din partile bulgaresti, episcopii hotarasc toate si in *margenea* moesica, la Nicopolis pe Iantra, la Novae, la Durostor, unde se intalneste si un nou mucenic , Emilian. Ei raman ortodocsi in acest veac al V-lea cand Imparatii apleaca spre doctrina eretica noua a lui Eutyches, monofistismul. In pastrarea traditiei asa cum o hotarase mai de curand soborul din Chalkedon, acesti episcopi sunt sprijiniti de poporenii lor si, ceia ce li foloseste mai mult, de soldatii luati din mijlocul lor pentru apararea de barbari, cari roiesc inca dincolo de Dunare, a acestor cetati.

Cel d’intaiu Imparat de Rasarit, care, cucerind o buna parte din malul stang al Dunarii, incearca a cuprinde in forme strict ierarhice acest separatism bisericesc, e marele Iustinian, la jumatatea veacului al VI-lea.

Inca inainte de a fi inlaturat stapanirea Ostrogotilor in Italia, in 535 Iustinian iea arhiepiscopului de Salonic, vicariu statornic al Scaunului roman in partile dunarene si balcanice, cere se tineau inca de acesta, situatia lui de suprem cap bisericesc, si o da unui nou prelat a carui resedinta o statornici el la Tauresium, locul sau de nastere, numit de el, ca restaurator, Prima Iustiniana.

Aceasta arhiepiscopie n’avu insa mai mult viitor decat insasi stapanirea cea noua bizantina la nordul Dunarii. Peste catva timp, Patriarhia constantinopolitana, legata in desvoltarea ei de Imperiul de Rasarit, smulgea Romei drepturile asupra acestei provincii.

Nu trebuie sa se creada insa ca aceasta usurpare, potrivita, de altfel, cu situatia geografica si cu toate celelalte imprejurari, ar fiavut efecte reale asupra vietii bisericesti din partile noastre. Infiltratia slava a ramas si ea fara resultate deocamdata. La noi ca si in Panonia, barbarii cei noi putura cunoaste si primi, in mare parte, crestinismul, pe care il dusera cu ei in Peninsula Balcanica, unde gasira un si mai puternic substrat crestin. Astfel si dincolo de hotarele stapanirii de fapt a Bizantului, aceiasi religie, represintata de episcopii dunareni, unia pe locuitorii deosebitelor teri. Acesti episcopi pastrau, de altminterea, rostul; lor de carmuitori in orase, si, in veacul al VII-lea, cand, supt Imparatul mauriciu, Romani din Constantinopol si barbari de la Dunare erau in vesnica

lupta, episcopul de Novae avu aceiasi situatie ca odinioara Sf. Severin sau episcopii sarbi in vremea navalirilor hunice.

O schimbare a conditiilor religioase in partile locuite de Romani se petrece numai atunci cand Bulgarii uralo-altaici, veniti, spre sfarsitul veacului al VII-lea, prin Scitia Mica in mi9jlocul Slavilor mesici, trec la crestinism, in forma latina intaiu, apoi in cea fireasca rasariteana, supt regele Boris, botezat acum Mihail, la sfarsitul veacului al IX-lea.

Biserica cea noua a Bulgariei, crestine prin voia stapanitorului ei, n'vea o organisatie deplina; un episcop statea pe langa suveran, care incepea sa aiba ambitii mai inalte. Despre fiintarea episcopiilor dunarene sau despre cei cari ar fi ocupat scaunul lor de pastorie, n'avem nicio stire. In ce priveste pe Romani, cari se pot privi acuma ca un popor cu totul format, ei pastrau si mai departe legaturile lor bisericesti cu malul drept al Dunarii. De la un timp, Biserica bulgareasca si-a avut carturarii si caligrafii ei, cari imitau, dupa putinta,stralucita viata culturala a Bizantului grecesc. In slova cea noua, zisa cirilica, incepu a se scrie prin aceste Tinuturi care pana atunci statusera in afara de hotarele civilisatiei bisericesti, care era pe atunci si civilisatia de capetenie.

Totusi, si in zilele mai luminate ale Tarului Simion, care cautase si nadajduise sa ajunga Imparat in Constantinopol, Biserica Bulgariei era insasi prea slaba in ceia ce priveste viata culturala pentru ca sa poata determina la noi inceperea unui curent de cultura slavona imprumutata. De buna sama ca atunci au patruns la noi cuvintele slave sau slavo-grecesti care numesc partile slujbei , cartile intrebuintate in ea, felurite rugaciuni si cantari, in scurt, toate amanuntele bisericesti. Dar intr'aceasta si invatarea pe de rost a Crezului, a Tatal-Nostrului, a unor "molitfe" mai obisnuite in limba slavona, asa cum o vorbiau pe atunci Bulgarii slavisati, se incheie inraurirea exercitata asupra noastra supt raportul bisericesc de vecinii de peste Dunare. O stapanire politica a lor asupra noastra, care ar fi crescut inraurirea, n'a existat, cu toate ca multi invatati, straini si romani, au crezut intr'insa. Terile noastre erau atunci acoperite de mlastini si paduri, si cele cateva sate ascunse in poiene nu erau in stare sa atate pofta de cucerire a nimanui. Trebuie sa spunem ca raza culturii mai inalte se opria cu totul la hotarele noastre.

Cand Imparatul Vasile, zis Bulgaroctonul, fiindca a macelarit bulgari cu miile, mantui, - supuind regiunile apusene, unde se adapostisera cei din urma aparatori ai neatarnarii, - cu supunerea, cu distrugerea Taratului bulgaresc, el trimise (1019) un arhiepiscop grec, Ioan, in Bulgaria, in capitala ultimilor Tari de Apus, Ohrida, si organisa din nou, cu prelati din Bizant, biserica terii supuse. Avem actul lui de oranduiala (1020), si din el se vede limpede ca partile noastre erau in stransa atarnare ierarhica de episcopii din Silistra si Vidin, cari inlocuisera pe cei din aceiasi Silistra-Durostorum, din Novae si din Viminacium.

Astfel, preotii nostri facura, in veacurile al XI-lea si al XII-lea, drumul la aceste centre bisericesti bizantine pentru linia Dunarii bulgaresti, intocmai asa precum urmasii lor reluara acelasi drum in veacul al XVIII-lea, cand mai ales Vidinul, Diiul Romanilor, impartia hirotonii ieftene dupa raspunderea unei taxe fixe si invatarea, mai mult sau mai putin neindastulatoare, a catorva rugaciuni straine.

O noua era pentru Biserica noastra incepe, in sfarsit, cu intemeierea celui de-al treilea Stat bulgaresc, al Asanestilor. Nu e nicio dovada ca el ar fi cuprins in sine si parti de dincoace de Dunare; luarea-aminte a Imparatilor era indreptata, de altminterea, nu asupra smarcurilor si padurilor de salcii de pe malul stang al Dunarii, ci asupra bogatiilor si stralucirii Bizantului. Totusi de episcopii bulgari de la Dunare din aceasta noua epoca, numiti de Patriarhul de Tarnova, care a fost recunoscut, o clipa, de Papa, au fost mai strans legate judetele romanesti din apropierea raului si, prin ele, Romanii din Tinuturile celelalte. Acum mai ales a patruns la noi influenta slavona in Biserica, precum in aceiasi epoca s'a intins o influienta bizantino-slava asupra Statului.

Ca punct prin care s'a facut in cea mai mare parte inraurirea trebuie sa se insemne Taratul bulgaresc separatist care se intemeiaza in partile Vidinului la sfarsitul veacului al XIII-lea, dupa ce se incheie sirul marilor Imparati si incepe, odata cu decadenta, si sfaramarea Imparatiei. Pe acolo, in regiunea din stanga Oltului, unde pana la 1300 a fost un Voevodat deosebit, a patruns curentul de cultura religioasa bulgaresc, care se desfacuse el insusi din largul fluviu, cu departate izvoare, al culturii ortodoxe bizantine.

In curand insa navalirea turceasca era sa schimbe multe, si, intre altele, ea a sfaramat vatra acelei culturi din Tarnova, unde Patriarhul Eftimie intemeiase o scoala vestita, si a risipit in toate partile flacarile, din care s'a aprins apoi foc si pe vatra noastra. Iar, in caelasi timp, episcopiile bulgaresti ramasera asa de ingustate in rosturi si venituri dupa ce subasii turci se asezasera in resedintele boierilor bulgari, guvernatori de provincii, incat ei fura bucurosi sa se stramute la noi, cu situatia lor ierarhica, cultura si talentele lor.

Astfel se ajunse, cu treizeci de ani inainte de ultima luare a Tarnovei de catre Turci, la intemeierea celei d'intaiu episcopii canonice a Romanilor, cari pana atunci, in Domnia cea noua “a toata Tara-Romaneasca”, formata putin dupa anul 1300, ca si in partile supuse inca Ungurilor si Tatarilor (Ardealul, partile ungurești si viitoarea Moldova), avusera numai Vladici-egumeni, stand prin locuri ferite, in schituri de lemn, unde-i cauta evlavia oamenilor ca si nevoia clericilor de a capata, din mainile lor, necanonice, de sigur, dar singurele intinse spre binecuvantare, hirotonia. De astfel de episcopi e vorba cand la 1234 Papa se plange ca in episcopia sa romaneasca, a Cumanilor, - cum vom vedea in partile buzaului, putnei si Bacaului - , “falsii episcopi”, *pseudoepiscopi*, zice scrisoarea, ai Romanilor au ispitit la ei si pe “unii din regatul Ungariei, Unguri ca si Germani si alti catolici, cari vin la dinsii ca sa ramaie statornic si alcatuiesc unul si acelasi popor cu Romanii”, adeca locuitorii targurilor de munte pe care strainii de alta lege le intemeiasera de curand.